

מאמר ד"ה

לא תהי' משכילה

ה'תשי"ב

(עם הוספות)

יו"ל על ידי

ישיבת תומכי תמימים ראשון לציון

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

פרתה דבר

לקראת ש"ק פר' משפטים, הננו מוציאים לאור מאמר ד"ה "לא תהיה משכלה" שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח לאמר בהתוועדות דשבת פרשת משפטים, פר' שקלים, מברכים החודש אדר ה'תשי"ב.

ביומני התמימים מאותה שבת נכתב:

"הי' מאמר ד"ה לא תהי' משכלה. המאמר הי' בלי הקדמות, ומיד כשנכנס ציוה לנגן ואח"כ אמר את המאמר. בהמאמר נתבאר ענין משכלה ועקרה ברוחניות, דיבר על שביעות הרצון מאהבה ויראה, והעדר שביעות הרצון הוא ע"י ההתבוננות בענין את מספר ימין אמלא. בענין הזה בכה כ"ק שליט"א מאוד. כשדיבר על ימים יוצרו הי' מפחיד מאוד (זייער שרעקליך), כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה מאוד, והניח ראשו על השולחן ובכה. במיוחד הי' זה בתיבות "מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה", כאשר אמר תיבות במלך מלכי המלכים הפסיק בבכי, ועבר כמה רגעים והמשיך לומר תיבות הקב"ה. המאמר ארך חמישים וחמש דקות, עד עתה לא הי' עוד מאמר כזה ארוך. אמרו שכרך המטפחת על יד ימין, לא כמו בכל פעם על יד שמאל"

אודות המיוחד במאמר זה, הננו להביא בזה העתקה מהספר "ימי מלך" ח"ג ע' 1129-1125 המתאר את מה שהתרחש בבית חיינו בעת אמירת המאמר:

"בהתוועדות שבת קודש פרשת משפטים תשי"ב אמר הרבי שליט"א מאמר חסידות הפותח בפסוק "לא תהיה משכלה", מאמר ארוך ונדיר העוסק בעניין עבודת האדם בצורה מעמיקה ויסודית ביותר.

המשפיע הדגול הרה"ח ר' מנחם מענדל פוטרפאס ששהה אז ברוסיה ציין כי זהו המאמר הראשון מכ"ק אדמו"ר שליט"א שהגיע אל החסידים מעבר למסך הברזל, הופץ שם בין אנ"ש והגיע אל בתי הכלא ולמחנות עבודות הכפיה, וחזק מאד את רוחם ונפשם בגלות הקשה.

אף החסידים שעל אתר יצאו מכליהם למשמע הגילויים הנשגבים שבאותה שבת.

ב"קטעי יומן" שבגליון 235 של "כפר חב"ד" (כ"ח תמוז תשמ"א) עמ' 16:

"ש"פ משפטים הי' מאמר ד"ה לא תהיה משכלה, המאמר הי' בלי הקדמות ומיד כשנכנס צוה לנגן ואח"כ אמר את המאמר. בהמאמר התבאר ענין משכלה ועקרה ברוחניות, דיבר על שביעות הרצון מאהבה ויראה והעדר שביעות הרצון הוא על ידי התבוננות בענין את מספר ימין אמלא. בענין הזה בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד, כשדיבר על ימים יוצרו הי' מבטל מאד, כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה מאד, והניח ראשו על השולחן ובכה, ביחוד הי' זה בתיבות "מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה" – כאשר אמר תיבות: "במלך מלכי המלכים" הפסיק בבכיה ועבר כמה רגעים והמשיך לומר: "הקדוש ברוך הוא". המאמר ארך חמישים וחמישה מינוט, עד עתה לא הי' מאמר כזה ארוך."

ובאותו ענין מובא קטע מתוך מכתב ששיגר החסיד המופלא ר' משה גוראריי ז"ל לאחד החסידים בארץ הקודש, המכתב מיום ב', ערב ראש חודש אדר תשי"ב:

“בשבת קודש הי' התוועדות הי' מאמר על פסוק לא תהיה משכלה ועקרה כו' את מספר ימיך אמלא. והרבה דברי עבודה. הבכיות העצומות של כ"ק ממש קורעים הלב אף לב האבן. השתדל להתאפק בכל כחו ולא יכול והדמעות נגרו על השולחן. וכל דבר יצא מתוך פנימיות עומק הנשמה. לא הבנתי אף פעם מה זה הזזת הנפש ומרירות של עומק פנימיות הנפש. אין להעלות על הכתב ואין בכחי לתאר את מה שראיתי והרגשתי. דיבר איך שצריכים ליקר כל רגע, מה היו יכולים לעשות ומה עושים, וה' יתברך ימלא הימים כו'.

האמת אגיד לכם שאיני יודע לכתוב מה שמעתי כי כל כך היו הבכיות העצומות שלו מתוך תוכיות לב ונשמה וכל כך היינו בהתפעלות און צו רירט עד שאיני יודע בדיוק המילים אבל הכוונה ברורה לי שכל רגע ושעה ויום יקר ויהיה דין וחשבון והאחריות והחוב והזכות. והעיקר הוא מה שלא נמסר בדיבור. עמדתי על ידו ממש וראיתי את ההתאפקות וההתאמצות שלא לגלות הצער והמרירות ושלא לבכות כל כך אבל גדל מאד הפנימיות על כל מעצורי הנפש.

אחרי המאמר כמה רגעים לא היה יכול להרגע וניגב הדמעות. עבר במחשבתי איך מעיזים לפני כבוד קדשו לבוא... ואצלו אשר כל רגע בחשבון, באים בסברות ובהבטחות שפעם יעשו ומתרצים העבר וכהאי גוונא. התביישתי לבין עצמי ממש.”

ידוע בשער בת רבים, הלהט שעסק משפיע הישיבה הרה"ח אברהם מייזליש ע"ה בהקניית אותיות המאמר לתלמידי ישיבתנו, ועידודו לכל תלמיד שיהיה מונח במאמר זה. הוצאת החוברת לעילוי נשמתו וכהמשך לחיות המיוחדת שלו בהקניית המאמר לתלמידי הישיבה.

בתור הוספה נדפסו כאן, חלק מלקו"ש חט"ז שיחה לפר' משפטים (ד), (החל מאות ה') המביאה חלק ממאמר זה, כפי שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח. כמו כן הובא חלק משיחת שבת פ' משפטים תשי"ב - בלתי מודה וקטי יומן מאותה התוועדות.

ועל ידי הלימוד בענינים אלו, זוכים מי"ד (כמבואר בהערה קמ"ח בדבר מלכות לש"פ משפטים תשנ"ב) ממ"ש לשלימות ההתגלות של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בגאולה האמיתית והשלמה תיכף ומיד ממש ממש ממש.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

בס"ד ש"פ משפטים, פרשת שקלים, מבה"ח אדרה, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

לא תהי' משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא'. הנה מקרא זה הוא בהמשך למ"ש לפנ"ז¹ ועבדתם את הוי' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, וממשיך שעי"ז לא תהי' ג"כ משכלה וגו'.² והזכיר כאן הבטחה על ג' הענינים דבני חיי ומזוני³, שתהי' בהם הברכה בריבוי ובהפלגה ביותר. וברך את לחמך ואת מימך הו"ע מזוני, ומדגיש בכתוב וברך גו', היינו, שלא זו בלבד שיהי' המזוני כפי המצטרך, אלא עוד זאת שתהי' בזה תוספת ברכה, מזונא רויחא. וממשיך בנוגע לחיי, והסירותי מחלה מקרבך, ויתירה מזה, את מספר ימיך אמלא, שהו"ע אריכות ימים. וכן בנוגע לבני אומר לא תהי' משכלה ועקרה, שזוהי הברכה דלידת בנים (השלילה דעקרה) והקיום שלהם (השלילה דמשכלה), ובאופן שיתקיימו לאורך ימים גם לעת זקנתו [כפי שמצינו ביעקב אבינו, שגם לעת זקנתו כאשר חשב שנחסר לו א' מבניו, אמר ואני כאשר שכלתי שכלתי⁴]. ובזה אומר לא תהי' גו', שיש לפרשו בב' אופנים, בלשון ציווי ובלשון הבטחה (כפי שמצינו דוגמתו בכ"מ⁵), היינו, ציווי שלא תהי' משכלה ועקרה (עס טָאָר ניט זיין קיין משכלה ועקרה), והבטחה שלא תהי' משכלה ועקרה (עס וועט ניט זיין קיין משכלה ועקרה), היינו, שכאשר האדם עושה התלוי בו שלא תהי' משכלה ועקרה, אזי גם מבטיחו הקב"ה שלא תהי' משכלה ועקרה. והתנאי לכל זה הוא (כפי שמקדים בכתוב) ועבדתם את הוי' אלקיכם, דאף שבנוגע לבני חיי ומזוני אמרו חז"ל⁶ שלא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, בחינת המזל שאין ענין הזכות נוגע שם, מ"מ, ריבוי הברכה כו' בזה, תלוי בענין העבודה דוקא.

השאלה: כיצד שייכת עבודה בשלימותו יתברך

וצריך להבין מהו ענין העבודה, שעז"נ ועבדתם את ה' אלקיכם⁷, דלכאורה, כללות העניין דעבודת העבד לאדונו שייך רק בעבד ואדון למטה, שהעבד יכול להוסיף שלימות אצל האדון, דעם היותו אדון, ואדון אמיתי, מ"מ, יש גם ענינים שחסרים אצלו, וזוהי עבודת העבד, למלאות מחסורו או להשלים את רצונו, שע"ז הוא משלים את האדון [ומזה מובן גם שע"ז נעשה תוספת שלימות גם אצל העבד העובד]. אבל למעלה,

ביאור הסתירה: מצד אחד הקב"ה הוא שלימותא דכולא, ומצד

(1) פרשתנו כג, כו. – חלק מהמאמר שולב ונדפס בלקו"ש חט"ז ע' 271 ואילך.

(2) שם, כה.

(3) ראה ד"ה לא תהי' משכלה בתורת חיים פרשתנו תמ, א. אוה"ת פרשתנו ע' א'רמח.

(4) ראה תורת חיים שם.

(5) מקץ מג, יד. וראה פרש"י תולדות כז, מה.

(6) ראה לקו"ת סוכות פ, סע"ד. ובכ"מ.

(7) ראה מו"ק כח, א. מקומות שנשמנו ב"שערי זוהר" (מרגליות) למו"ק שם. וראה אוה"ת וירא (כרך ד)

תשנה, ב ואילך. ביאורה"ז להצ"צ ח"א ע' מד ואילך. ח"ב ע' תרלז ואילך. ועוד.

(8) בהבא לקמן – ראה ד"ה ועבדתם את ה"א במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' תב; אוה"ת פרשתנו ע' א'קצח ואילך. ע' א'ריט ואילך; סה"מ תרס"ב ע' רעג ואילך.

כיון שאיהו שלימותא דכולא⁹, אינו מוכן איך שייך שם ענין העבודה¹⁰. גם צריך להבין, שבענין זה מצינו סתירות בדברי חז"ל¹¹. דלפעמים מצינו שענין העבודה אינו נוגע למעלה, כדאיתא במדרש¹² וכי איכפת לי' להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף, לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות, היינו, שכל ענין המצוות אינו אלא בשביל לצרף בהן את הבריות, אבל אין זה נוגע למעלה. וכמפורש בקרא¹³ אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו. ולפעמים מצינו שעבודת האדם יש לה השפעה למעלה, כדאיתא במדרש¹⁴ על הפסוק¹⁵ ועתה יגדל נא כח אד' שע"י קיום התורה ומצוות נעשה ענין דהגדלה בשם אד' וכן מצינו שע"י העדר העבודה נעשה חלישות כביכול למעלה, כדאיתא במדרש¹⁶ עה"פ¹⁷ צור ילדך תשי, דבזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום (היינו העדר קיום התורה ומצוות) מתישין כביכול כח גדולה של מעלה.

אך הענין הוא¹⁸, כמובא בחסידות¹⁹ מעבודת הקודש²⁰, דמשארז"ל וכי מה איכפת לו כו' הוא על אדון יחיד שורש השרשים דלי' לא איכפת לי' כלל, ואמנם לצורך הכבוד להשפיע על הראשים העליונים לייחד ראש המחשבה בסופה כו' צורך גמור הוא. והיינו, דבבחינת אדון יחיד שורש כל השרשים אין ענין העבודה נוגע כלל, כי אם בהתלבשותו בסדר ההשתלשלות, החל מבחינת החכמה שהיא ראשית ההשתלשלות (דחכמה היא ראשית²¹), וגם למעלה מזה, בבחינת הכתר, הנה בבחינה התחתונה שבה, בחינת אריך, שהיא שורש הנאצלים, נוגע ענין העבודה, משא"כ בבחינת עתיק, פנימיות הכתר²². וביאור הענין²³, שבסדר ההשתלשלות נוגע ענין העבודה הן בכלים והן בהאורות. דהנה, ענין הכלים שהוא העלם האור הוא נתינת מקום למציאות דזולת²⁴. כי, כאשר האור מאיר אזי

(9) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). ובכ"מ.

(10) ראה גם ד"ה לא תהי' משכלה בתו"א פרשתנו עה, סע"ד. אוה"ת שם ע' א'רנה.

(11) ראה עבודת הקודש בהקדמה. שם ח"ב (חלק העבודה) פ"ג. הובא בשל"ה שער הגדול כט, ב ואילך. אוה"ת פרשתנו ע' א'רית ואילך. סה"מ תרס"ב שם. וראה גם ד"ה זאת תורת העולה תרע"ח. תש"מ. ובכ"מ.

(12) ב"ר רפמ"ד. תנחומא שמיני ח.

(13) איוב לה, ו-ז.

(14) איכ"ר פ"א, לג. שבת פט, א. וראה גם לקו"ת שלח לט, ב ואילך. מ, א. אוה"ת שלח ע' תסט ואילך.

ע' תעב. תעט. אוה"ת נ"ך ח"א ע' תרעט. ובכ"מ.

(15) שלח יד, יז.

(16) איכ"ר שם. ועוד.

(17) האזינו לב, יח.

(18) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה צאינה וראינה עזר"ת (סה"מ עזר"ת ס"ע קצה ואילך).

(19) סה"מ עזר"ת שם. ובכ"מ.

(20) ח"ב שם. הובא בשל"ה שם.

(21) ראה זח"א לא, ריש ע"ב. תו"ח בראשית א, א. סידור (עם דא"ח) שה, ד. ובכ"מ.

(22) בהבא לקמן – ראה סה"מ עזר"ת שם ע' ר ואילך.

(23) ראה סה"מ עזר"ת שם ע' קצו ואילך. ועוד.

(24) ראה ספר הערכים – חב"ד ח"ד ערך אורות דספירות ביחס לכלים. וש"נ.

שני מצינו

מאמרי חז"ל

אם עבודת

האדם פועלת

למעלה.

גבול השפעת

העבודה:

מאריך ולמטה,

ולא בעתיק

העבודה

נוגעת בסדר

ההשתלשלות

– באורות
ובכלים,
ועד לשורש
הנאצלים
באריך, אך
לא בעתיק
המובדל
לגמרי.

ישנו רק המקור, ואין שום מציאות דזולת, אבל כלים שהם העלם האור, הם נותנים מקום למציאות דזולת, ועד שבריבוי השתלשלות נתהווה מהם בחינת נבראים. ולהיות שהכלים הם ענין של זולת, וסוף סוף הנה ע"י ריבוי השתלשלות נעשה מהם בחינת נבראים, לכן בבחינת הכלים נוגע ענין עבודת הנבראים, והיינו שע"י העדר העבודה נעשה פגם בכלים. ולא עוד אלא שגם בהאור נוגע ענין העבודה, דהנה, אף שהעדר העבודה פוגם רק בהכלים ולא בהאור, מ"מ, ע"י הפגם בהכלים מסתלק האור מהכלי. והסילוק מהכלי נוגע גם בהאור, שהרי כוונת האור היא שיאיר בכלים, וכאשר האור מסתלק מהכלי, אזי אין האור ממלא את תפקידו. וזהו שענין העבודה נוגע גם בהאור, כיון שבהעדר העבודה נעשה סילוק האור שמסתלק מהכלי, ובמילא לא נשלמת הכוונה שבו. ויתירה מזה, שענין העבודה נוגע גם בהאור שלמעלה מהתלבשות בכלים, שהרי גם האור שלמעלה מהתלבשות בכלים ה"ה שורש עכ"פ לאור המתלבש בכלים. וזהו²⁵ שענין העבודה נוגע בבחינת אריך, כי, בחינת אריך הוא שורש לנאצלים²⁵, וכיון שבנאצלים נוגע ענין העבודה כנ"ל, לכן גם בשורש הנאצלים (בבחינת אריך) נוגע ענין העבודה. ורק בבחינת עתיק אמרו רז"ל וכי איכפת לי' כו', כי, בחינת עתיק הוא אדון יחיד שורש השרשים, שורש השרשים דייקא, ולא שורש הנאצלים, כיון שהוא למעלה מלהיות שורש לנאצלים. ובאמת נבדל הוא גם מהשרשים, שהרי עתיק הוא מלשון ויעתק²⁶, והיינו שהוא מובדל גם מבחינת אריך, ומה שנקרא שורש השרשים, אינו אלא בשם המושאל בלבד. ובבחינה זו אינו נוגע ענין העבודה, ועז"נ אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו וגו'.

נגיעת העבודה
בעצמות:
לא בעצם
העבודה אלא
בתוצאתה
אף שעצמותו
ית' למעלה
מגדרי עבודה,
תכלית
העבודה –
זיכוכ הבריות

אמנם עדיין צריך להבין, דהרי מ"ש ועבדתם את הוי' אלקיכם וגו', קאי (לא רק על מדריגות דסדר השתלשלות, ששם נוגע ענין העבודה כנ"ל, אלא גם) על בחינה שלמעלה מהשתלשלות. ובהקדם הדיוק²⁷ בלשון הכתוב, שיש בו סתירה מרישא לסיפא. דבתחילה אומר ועבדתם את הוי' אלקיכם וברך גו', בלשון נסתר, כשלישי המדבר, ואח"כ אומר והסירותי גו' בלשון נוכח, כמדבר בעד עצמו. והענין הוא²⁷, עפ"מ"ש הרמב"ן בהקדמתו לפירושו על התורה, שלא כתב משה רבנו התורה (ד' ספרים ראשונים) כמדבר בעד עצמו כו' אלא כשלישי המדבר, היינו, כאילו אין המדבר שם הוי' ולא משה, אלא כשלישי המדבר. וכמו וידבר הוי' אל משה לאמר, שאין זה דיבורו של משה, שאז הי' צריך לומר וידבר הוי' אלי, וכן אין זה דיבורו של הוי', שאז הי' צריך לומר ואדבר אל משה, אלא הוא כשלישי (לא הוי' ולא משה) המדבר ומספר אודות דיבורו של הוי' אל משה. ומבואר בזה, דשלישי המדבר הוא למעלה משניהם, למעלה מבחינת משה, ולמעלה גם מבחינת שם הוי', כי, שם הוי', עם היותו הי' הוה ויהי' כאחד²⁸, ה"ה שייך להתהוות²⁹ (להשתלשלות)³⁰, והבחי'

(25) עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. הובא בסה"מ עזר"ת שם.

(26) לך לך יב, ח. ועוד. וראה לקו"ת אמור לא, ד. ד"ה באתי לגני תשמ"ח פ"ז ואילך (סה"מ מלוקט ח"ב ע' רנח ואילך). ובכ"מ.

(27) אוה"ת פרשתנו ע' א'ריט. ע' א'רלט. סה"מ תרס"ב שם ע' ערב.

(28) זח"ג רנז, ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

(29) פרדס שם. תניא שעהיוה"א רפ"ד. וראה זהר שם.

(30) ראה עטרת ראש שער ר"ה, פרק ד. ועוד.

שלמעלה משניהם (משה והוי') הוא עצמות ומהות א"ס ב"ה, שהוא המדבר ומספר (ער דערציילט וואָס איז פארגעקומען אין סדר השתלשלות) אודות הדיבור דשם הוי' אל משה. ונקרא שלישי דוקא, ע"ד מ"ש³¹ יחיינו מיומיום ביום השלישי וגו', כידוע³² שיחיינו מיומיום קאי על כללות ההשתלשלות שנחלק לשנים, בחינת ממלא כל עלמין ובחינת סובב כל עלמין, בחינת אורות ובחינת כלים, בחינת האור כמו שהוא לעצמו והגילוי כמו שהוא לזולתו, וביום השלישי קאי על עצמות ומהות א"ס ב"ה. וזהו שבתחילה נאמר ועבדתם את הוי' אלקיכם וברך וגו', ששלישי המדבר אומר דכאשר ועבדתם את הוי' אלקיכם, אזי וברך את לחמך ואת מימך, היינו, שהוי' (שעליו נאמר ועבדתם את הוי' אלקיכם) יברך את לחמך ואת מימך. ולאח"ז מוסיף והסירותי מחלה מקרבך, והסירותי לשון נוכח, ששלישי המדבר אומר שהוא בעצמו יסיר מחלה מקרבך. ומזה מובן שענין העבודה נוגע (לא רק לשם הוי', אלא) גם לשלישי המדבר, בחינת עצמות ומהות א"ס ב"ה, שהעבודה פועלת (לא רק וברך את לחמך ואת מימך ע"י שם הוי', אלא גם) והסירותי מחלה גו' ע"י עצמות ומהות א"ס ב"ה. וצריך להבין, הרי בבחינה שלמעלה מהשתלשלות כתיב¹³ אם צדקת מה תתן לו (כנ"ל).

ויש לומר, שזה שאמרו רז"ל מה איכפת לי' להקב"ה כו', קאי על העבודה עצמה (דהיינו פרטי העבודה), אבל התוצאה של העבודה שעל ידה נעשה צירוף הבריות, שגם בבריות בעלמא³³, ברי' פחותה, נעשה צירוף וזיכוך, שזהו"ע האתהפכא מיש לאין, הנה זה נוגע גם בבחינת העצמות³⁴. ועז"נ ועבדתם את הוי' אלקיכם גו' והסירותי גו', עצמות ומהות א"ס ב"ה דוקא. ובזה יובן מה שנאמר כאן והסירותי מחלה מקרבך, ולא כמש"נ לפנ"ז³⁵ כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך גו', כי, בפסוק כל המחלה גו' לא אשים גו', מדובר רק אודות אפשרות למחלה, והברכה היא שאפשרות זו לא תבוא לפועל. אבל בפסוק והסירותי מחלה גו' יש חידוש גדול יותר, שגם כשישנה מחלה בפועל (לא רק אפשרות למחלה), תהי' הסרת המחלה. ובשביל הסרת המחלה שכבר ישנה בפועל יש צורך בכח עליון יותר, ועז"נ והסירותי בלשון נוכח, שקאי על עצמות ומהות א"ס ב"ה³⁶.

והנה ענין העבודה, ועבדתם את הוי' אלקיכם, שהיא בדוגמת עבודת העבד, קאי בעיקר על העבודה ביראה וקבלת עול³⁷, שהיא עבודת עבד³⁸, שהעבד אינו תופס מקום

(31) הושע ו, ב.

(32) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'ריט. סה"מ תרס"ב שם ע' רפד. לקו"ת דרושים לר"ה סד, א. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'רנא. תו"ח פרשתנו תלח, ב ואילך.

(33) ראה תניא פל"ב.

(34) ראה גם ד"ה בשעה שהקדימו שנה זו (סה"מ תשי"ב ע' 236).

(35) בשלח טו, כו.

(36) וראה לקמן בסוף המאמר.

(37) תניא ריש פמ"א (נו, א). קונטרס העבודה פרק ב.

(38) תניא שם (נו, א). וראה לקו"ש ח"ז ע' 183.

עול הכוללים
גם אהבה
"ועבדתם"
כעבודת עבד
בביטול, ובכל
זאת כוללת
גם עבודה
מאהבה, שהיא
תנאי לתפילה
ולבירור הנפש
הבהמית.

לעצמו, ועוד יותר שאינו שום מציאות לעצמו³⁹, והוא בביטול אל האדון, דאף שמצד עצמו בהפקירא נוחא לי⁴⁰, ה"ה בכיוון וביטול אל האדון⁴¹, ולכן עושה ומקיים את רצונו. וזהו שראשית העבודה ועיקרה ושרשה היא העבודה דקבלת עול, והיינו, שלמרות היותו במעמד ומצב שלא שינה את עצמו, רצונו, שכלו ומדותיו (ער האט זיך ניט איבערגעמאכט און שטייט אין זיינע רצונות וכו'), ה"ה עובד את עבודתו בדרך קבלת עול, שהרי בהנוגע למעשה בפועל, קיום המצוות בסור מרע ועשה טוב, אי אפשר להמתין עד שישינה את עצמו, אלא גם בהיותו במעמדו ובמצבו כמו שהוא, צריך לעבוד עבודתו בקבלת עול. וכן הוא בסדר העבודה בכל יום ויום, שהתחלת עבודת היום היא באמירת מודה אני⁴², וכן בעבודת התפלה, ההתחלה היא הודו להוי', שעוד לפני ההתבוננות דפסוקי דזמרה, ולפני ההתבוננות דברכות קריאת שמע, קריאת שמע ושמונה עשרה, אומר הוא הודו להוי', בחינת הודאה, שזוהי העבודה בדרך קבלת עול דוקא.

אמנם כיון שהפסוק ועבדתם את הוי' אלקיכם קאי (גם) על ענין התפלה, כמ"ש הרמב"ם⁴³ מצות עשה להתפלל כו' שנאמר ועבדתם את הוי' אלקיכם, מפי השמועה למדנו שעבודה זו היא תפלה, שנאמר⁴⁴ ולעבדו בכל לבבכם, אמרו חכמים⁴⁵ אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, מובן, שבזה נכלל (נוסף על העבודה מיראה) גם ענין העבודה מאהבה, שזהו"ע התפלה, לית פולחנא כפולחנא דרחימותא⁴⁶. והענין בזה, דהנה⁴⁷ פעולת התפלה היא הן בנפש האלקית והן בנפש הבהמית. כי, תפלה הוא מלשון תופל⁴⁸, שהו"ע החיבור, שעל ידה נעשית התחברות נפש האלקית עם שרשה ומקורה. ועוד ענין בתפלה, שעל ידה נעשה בירור וזיכוך נפש הבהמית, והעלאת הניצוצות דגופו וחלקו בעולם. וב' ענינים אלו הם בהעבודה דאהבה דוקא. דהנה, בעבודה דיראה וקבלת עול לבדה, הרי לא שינה את עצמו, ולא פעל בירור וזיכוך נפש הבהמית, וכפי שרואים במוחש, שישנם כאלה שיש להם יראת שמים טבעית, ובהתבוננות קלה יכולים הם לעורר את היראה להיות סור מרע ועשה טוב, ואעפ"כ, גם כאשר הנהגתם בסור מרע ועשה טוב היא בשלימות, נשאר

(39) ראה קידושין כג, ב וברשב"א שם.

(40) גיטין יג, א. וש"נ. וראה ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח ס"ה ואילך ובהנסמן שם (סה"מ מלוקט ח"א ע' שח ואילך).

(41) ראה קונטרס העבודה שם (ע' 13).

(42) ראה קונטרס העבודה פרק א (ע' 4).

(43) ריש הל' תפלה.

(44) עקב יא, יג.

(45) תענית ב, סע"א.

(46) ראה זח"ב נה, ב. זח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג. קונטרס העבודה פ"א. פ"ג ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך א ערך אהבת ה' ס"ה. ס"ט. וש"נ.

(47) בהבא לקמן - ראה קונטרס העבודה פ"א-ג.

(48) קונטרס העבודה שם (ע' 4). תו"א תרומה עט, סע"ד (וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ט ע' 79). וראה גם תו"א פרשתנו עט, ב. תו"ח שם תלד, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ח שם ע' תב. אוה"ת פרשתנו שם ע' א'קצח. ועוד.

נפשם הבהמית בתקפה ובגבורתה כתולדתה, ואדרבה, נתחזקה יותר בהמשך הזמן ע"י ריבוי ההשתמשות בה⁴⁹. וכיון שע"י העבודה מיראה לא פעל בירור וזיכוך נפש הבהמית, לא פעל גם התחברות הנפש האלקית עם שרשה ומקורה, כי, התחברות נפש האלקית היא ע"י מילוי רצונו ית', והרי רצונו ית' הוא שהנשמה תברר את הגוף ונפש הבהמית, ובשביל זה ירדה הנשמה למטה, שהרי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון, וירידתה למטה היא כדי לברר את הגוף ונפש הבהמית⁵⁰, וכל זמן שלא פעל בירור נפש הבהמית, לא מילא את רצונו ית', ולכן לא פעל התחברות דנפשו האלקית עם שרשה ומקורה. ודוקא בעבודה מאהבה, שעל ידה פועל בירור וזיכוך נפש הבהמית, ה"ה פועל גם התחברות נפש האלקית עם שרשה ומקורה. ועוד ענין בזה שלא מספיק העבודה מיראה אלא מוכרחת להיות גם העבודה מאהבה, דהנה עבודה היא מלשון עיבוד עורות⁵¹, וכשם שבעיבוד עורות יש צורך בכו"כ פעולות הבאות ע"י טירחא ויגיעה גדולה עד שנעשה העור מעובד וראוי להיות קלף שיכתבו עליו פרשיות כו', כמו כן צריכה להיות עבודת ה' באופן של עבודה דוקא, טירחא ויגיעה גדולה. ומזה מובן שהעבודה מיראה אינה אמיתית ענין העבודה, כי, ביראה אין הכרח שתהי' עבודה ויגיעה גדולה, וכנ"ל שישנם כאלה שיש להם יראת שמים טבעית כו', ולכן בהכרח להיות גם העבודה מאהבה, שבאה ע"י עבודה ויגיעה גדולה דוקא. ומזה מובן שמ"ש ועבדתם את הוי' אלקיכם, קאי הן על העבודה מיראה, שהיא ראשית העבודה, והן על העבודה מאהבה, וכמבואר בקונטרס העבודה⁵² ששלימות העבודה היא הן מיראה והן מאהבה.

ולבאר אופן העבודה דועבדתם את הוי' אלקיכם, ממשיך בכתוב לא תהי' משכלה ועקרה גו'. דהנה⁵³, עקרה היא שאינה יולדת בנים, דקאי על המדות אהבה ויראה (תולדות ההתבוננות⁵⁴), שאהבה היא בחינת בן ויראה היא בחינת בת. ומשכלה היא שיוולדת אהבה ויראה, אלא שאין להם קיום. ועל זה בא הציווי לא תהי' משכלה ועקרה, שההתבוננות צ"ל באופן שתהי' מזה הולדת המדות, והמדות יהיו בקיום, שאז תהי' העבודה דועבדתם את הוי' אלקיכם כדבעי. וביאור הענין⁵⁵, הנה, בעקרה שאינה יולדת יש ב' בחינות. בחינה הא', שאפילו בית ולד (בית מטרון⁵⁶) אין לה⁵⁷, היינו, שאין לה כלי קיבול לקבל ההריון לצורך הלידה. וענינו בעבודה, שבית ולד קאי על ההתפעלות שכלית שעל ידה תהי' הולדת המדות בהתגלות לבו, ועקרה שאין לה בית ולד פירושו, שלא זו בלבד שאין לו אהוי"ר בהתגלות לבו, שזהו"ע טמטום הלב, אלא שאין לו אפילו התפעלות שכלית,

(49) תניא פי"ג (יח, ריש ע"ב).

(50) תניא פל"ז (מח, ב) מע"ח שער כ"ו פ"א.

(51) תו"א בראשית ה, ב. פרשתנו עו, א. לקו"ת ויקרא ב, ד. ובכ"מ.

(52) שמצויין בהערה 47.

(53) בהבא לקמן – ראה תו"א פרשתנו עט, א ואילך. תו"ח שם תלא, ב ואילך. אוה"ת שם ע' א'רנו ואילך.

(54) ראה תניא פ"ג. ובכ"מ.

(55) ראה תו"א שם. תו"ח שם תלב, א ואילך. אוה"ת שם.

(56) ראה ב"ר פמ"ז, ב. פנ"ג, ה. פס"ג, ה. הובא באור החיים וירא כא, ב.

(57) יבמות סד, ריש ע"ב.

הן מצד הכלי
להתבוננות והן
מצד שלמות
סדר ההולדה
הרוחני.

שזהו"ע טמטום המות. והסיבה לזה היא מפני שאינו כלי קיבול, להיותו כלי מלא, ובמדת בשר ודם כלי מלא אינו מחזיק⁵⁸. דהנה, כאשר האדם הוא כלי מלא, היינו, שהוא מלא מהרצונות שלו, לא מיבעי רצונות דיצר הרע, שהם הרצונות לדברים האסורים, או אפילו רצונות דנפש הבהמית לדברים המותרים, דעם היותם דברים מותרים, הרי התאוה אליהם היא בחינת שד משדין יהודאין עכ"פ⁵⁹, אלא אפילו רצונות דנפש האלקית, היינו רצונות דקדושה, הנה אם הוא מלא ועסוק בהרצונות שלו, לומר שעבודה זו יש לו חוש בה כו', עבודה זו הוא רוצה ועבודה זו אינו רוצה (די עבודה וויל ער און די עבודה וויל ער ניט), אזי הוא כלי מלא שאינו מחזיק, שאינו תופס האמת במוחו ושכלו להיות מזה התפעלות שכלית. וענין הב' בעקרה, שיש לה בית ולד, אלא שאינה יולדת, והיינו שיש לו כלי קבול לידע ולהתפעל בשכלו, אלא שלא נעשה מזה הולדת המדות בהתגלות לבו. דהנה, כשם שלצורך ההולדה בגשמיות צ"ל ענין הזריעה ע"י גילוי כח האין סוף⁶⁰, כמו"כ לצורך הולדת המדות צ"ל ענין הזריעה, אור זרוע לצדיק⁶¹, דקאי על הזריעה דתורה ומצוות, ובא ע"י כח עליון דוקא, שזוהי ההזוה עצמית שלמעלה מטעם ודעת שצריכה להיות לכל הפחות פעם אחת בשנה, בהתחלת העבודה⁶². וגם לאחר הזריעה ישנו הסדר דימי העיבור, שהוולד הולך וגדל כו' עד שמתגלה באויר העולם, וכמו כן ישנו גם הסדר דימי העיבור כו' לצורך לידת המדות בהתגלות הלב⁶³. אמנם, גם לאחר שנולדו המדות דאהבה ויראה בהתגלות לבו (השלילה דעקרה), צ"ל הזהירות שיהי' להם קיום (השלילה דמשכלה), שדוקא אז העבודה היא אמיתית, כמ"ש⁶⁴ שפת אמת תכון לעד.

בארצך: עבודה בלי שביעות רצון עצמית
גם בעבודה שלמה אין להיות שבע רצון, והעצה לך –

אך

עוד אחת צריך לשית עצות בנפשו, שגם כאשר עובד עבודתו כדבעי, הן בנוגע להשגה שבמוח, והן בנוגע להמדות שבלב, שהם בהתגלות לבו, ואינם דמיונות שוא, אלא אהבה ויראה אמיתיים, ונרגשים גם בקיום התומ"צ, שנוסף על קיום התומ"צ בפועל ממש, יודע הוא כוונת המצוות, ויודע גם ההמשכות שנעשות ע"י קיום המצוות [שע"י עבודת הצדקה ההמשכה היא בקו החסד, וע"י עבודת הגבורה, משפט גו' ביעקב⁶⁵, נעשית ההמשכה בקו הגבורה, וע"י לימוד התורה, שהוא קו האמצעי, נעשית ההמשכה בקו האמצעי], ועד שעבודתו היא באופן המרומז בדיוק לשון הכתוב ועבודתם את הוי' אלקיכם, ששם הוי', הי' הוה ויהי' כאחד, ולמעלה יותר בחינת הוי' שלמעלה מהשתלשלות, נעשה אלקיכם, כחכם וחיותכם⁶⁶, הנה גם בהיותו במעמד ומצב כזה, צריך להזהר שלא תהי' לו

(58) ברכות מ. א.

(59) תניא פ"ח (יג, רע"א). מזח"ג רנג, א. רעז, א.

(60) ראה גם לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך. המשך כל הנהגה תרנ"ב (סה"מ תרנ"ב ע' קל). המשך שמח תשמח תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' קעט). ובכ"מ.

(61) תהלים צז, יא.

(62) ראה סה"מ תש"ג ע' 19. ועוד.

(63) ראה תו"ח שמות קסא, ב ואילך. ועוד.

(64) משלי יב, יט. וראה אוה"ת פרשתנו שם ע' א'רסה.

(65) תהלים צט, ד.

(66) ראה תו"א שם עט, א. תו"ח שם תלא, ב. אוה"ת שם ע' א'רנה.

שביעות רצון מעבודתו, שאז נשאר לעמוד על עמדו ואינו מוסיף להלך בעבודתו (ער שטעלט זיך אָפּ און גייט ניט ווייטער). כי, נוסף לזה שהרגש דשביעות רצון יכול לגרום לכך שהאהבה ויראה שכבר נולדו ונתגלו לא יהיו בקיומם (שזהו"ע דמשכלה), הנה גם בשעה שעובד עבודתו באהבה ויראה, תהי' עבודתו במדידה והגבלה, במדה הנדרשת משביעות הרצון שלו⁶⁷. ועז"נ לא תהי' משכלה ועקרה בארצך, בארצך דייקא, שארץ הוא מלשון רצון⁶⁸, היינו, שלא יורגש אצלו אפילו שביעות רצון בלבד מעבודתו (ופשיטא שלא יהיו נרגשים הרצונות שלו, שאז הוא כלי מלא שאינו מחזיק, שאין לו בית קיבול כלל, בחינה הא' דעקרה הנ"ל).

וממשיך בכתוב את מספר ימיך אמלא⁶⁹, שזוהי העצה היעוצה כדי לפעול בנפשו הרגש של העדר שביעות הרצון. והענין בזה, שכאשר האדם מתבונן שניתנו לו ימים קצובים, ימים יוצרו גו'⁷⁰, לא פחות ולא יותר, ובכל יום, בכל שעה ובכל רגע צריך לעבוד עבודתו למלא שליחותו בעלמא דין, הרי הוא טרוד בזה כל כך עד שאין לו פנאי כלל לחשוב אודות ענינים של מדריגות. וע"ד מאמר רבן יוחנן בן זכאי⁷¹ איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי, ומהביאורים בזה⁷², שמצד גודל טרדתו במילוי שליחותו לא הי' לו פנאי לשים לב (צוהערן זיך) למדריגות שלו⁷³. והיינו, שהוא טרוד ושקוע כל כך (ער איז אזוי פיל פאַריאַגט, פאַראיינגט און פאַרטרונקען) במילוי שליחותו בכל יום ובכל שעה ובכל רגע, שאינו יודע מה נעשה עם שכלו ומדותיו, ועאכו"כ בנוגע למדריגות הנעלמות שבנפשו⁷⁴. ומזה מובן במכ"ש וק"ו שלא שייך אצלו רגש של שביעות רצון, כי, בידעו שבכל רגע ורגע צריך למלא את שליחותו, ואם עובר רגע שאינו עובד עבודתו, ה"ז לא רק שהי' יכול להתעלות ולשגשג בעבודתו (ער האָט געקענט שטייגן) ולא עשה כן, אלא עוד זאת, שברגע זה שאינו עובד עבודתו, מורד⁷⁵ הוא . . . במלך מלכי המלכים . . . הקב"ה בכך שאינו ממלא את שליחותו, הרי, לא זו בלבד שלא שייך אצלו הרגש של שביעות רצון, בארצך, אלא

(67) ראה תו"א שם עח, סע"ד. תו"ח שם תלא, א. אוה"ת שם ריש ע' א'רנה.

(68) ב"ר פ"ה, ח ובמתנות כהונה שם.

(69) בהבא לקמן – ראה תו"א פרשתנו עט, סע"ב ואילך. תו"ח שם תלו, א ואילך. אוה"ת שם ע' א'רסא ואילך.

(70) תהלים קלט, טז. וראה זח"א רכד, א. תו"א שם. תו"ח שם תלו, ב ואילך. אוה"ת שם. וראה גם ד"ה וידבר גו' וארא שנה זו (לעיל ע' 267). ד"ה ואברהם זקן תשל"ח ובהנסמן שם (סה"מ מלוקט ח"א ע' רפט ואילך).

(71) ברכות כח, ב.

(72) ראה עוד ביאורים במאמרי אדה"ז הקצרים ע' שט. ועם הגהות – אוה"ת פינחס ע' א'נט ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' קעא ואילך. תרמ"ו ע' יד ואילך. תרצ"ו ע' 50 ואילך.

(73) להעיר מקיצורים והערות לתניא ע' מז.

(74) להעיר מר"ה ויקח ה"א שנה זו (לעיל ע' 105). ד"ה בראשית ברא תשי"ג (סה"מ תשי"ג ע' 303 ואילך).

(75) בחלק זה דהמאמר פרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בבכי רב, והניח ראשו הק' על השולחן, ורק לאחר משיך זמן המשיך באמירת המאמר (המו"ל).

אדרבה, ווען מען פרעגט אים וואָס איז באַ דיר מיטן באַרצץ, זועקט הוא (שרייט ער אויס) במר נפשו: מה לי רצון, מה לי תענוג, מה לי אהבה, מה לי יראה (וואָס מיר רצון, וואָס מיר תענוג, וואָס מיר אהבה, וואָס מיר יראה), כיצד יכול לחשוב על ענינים של מדריגות בה בשעה שצריך לעמוד על המשמר שלא יעבור אפילו רגע אחד במצב של מרידה במלכות ח"ו מצד החסרון במילוי השליחות ברגע זה.

והנה כאשר האדם מקיים הציווי לא תהי' משכלה בארצך, שעושה כל אשר ביכלתו שתהי' עבודתו באהבה ויראה אמיתיים שיש להם קיום, ומתוך העדר שביעות רצון כו' כנ"ל, אזי מוסיפים ומבטיחים לו מלמעלה שלא תהי' (בלשון הבטחה) משכלה ועקרה בארצך (חסר קצת).

ועפ"ז יש להוסיף ביאור במש"נ את מספר ימיך אמלא, אמלא דייקא, שזהו"ע שבא מלמעלה דוקא (נוסף על ההתבוננות דהאדם במספר הימים שנקצבו לו), ובזה גופא בלשון נוכח, ע"י שלישי המדבר, בחינת עצמות ומהות א"ס ב"ה שלמעלה מהשתלשלות (כנ"ל). והענין בזה, שגם אם יש איזה פגם וחסרון במספר הימים דעבודת האדם, שהיו אצלו ימים שבהם לא מילא את שליחותו, או אפילו ימים שבהם עשה גם ענינים בלתי-רצויים כו', הרי מצד בחינת שלישי המדבר שלמעלה מהשתלשלות, ששם לא שייך ענין של פגם, מתמלא מספר הימים הקצוב לו, ועוד יותר מכפי הקצוב כו', שכל הימים נעשים מלאים⁷⁶, ולא רק ימים מלאים, אלא גם ימים מאירים, שזהו הדיוק דמספר ימיך⁷⁷, מספר מלשון⁷⁸ השמים מספרים פי' דמנהרין ומנצצין⁷⁹, ומלשון אבן ספיר, שהוא לשון ספירות ובהירות.

וזהו גם מש"נ והסירותי מחלה מקרבך בלשון נוכח, כשלישי המדבר. דהנה, המחלה שעלי' נאמר והסירותי גו', היא מחלה כזו שיכולה להיות גם כאשר ועבדתם את הוי' אלקיכם, וגם כאשר וברך את לחמך ומימך, דלחמך ומימך קאי על תורה שבכתב ותורה שבעל פה⁸⁰, או תורה ומצוות⁸¹, ועז"נ וברך את לחמך ומימך, שהעבודה בתומ"צ היא מצד הברכה דשם הוי', וגם אז עדיין יכולה להיות מחלה, וצ"ל והסירותי מחלה גו' ע"י שלישי המדבר דוקא. והענין בזה⁸², שמחלה שנאמרה כאן, מחלה סתם, היא השורש לכל המחלות, והיא הענין דהרגש עצמו שבא בסיבת חטא עץ הדעת⁸³, כידוע שקודם החטא לא

ההבטחה
מלמעלה:
מילוי הימים
והסרת המחלה

קיום הציווי
מלמטה
מביא הבטחה
מלמעלה –
מילוי החסר
והסרת שורש
כל המחלות,
הרגשת
ה"אני", בכח
העצמות.

(76) ראה תו"ח שם תלט, ב ואילך. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'רסו. שם (כרך ז) ס"ע ב'תשלא.

(77) בהבא לקמן – ראה תו"א פרשתנו עט, ג. תו"ח שם תמ, רע"א. אוה"ת שם ע' א'רסב.

(78) תהלים יט, ב.

(79) ראה זח"ב קלו, ב.

(80) מאמרי אדה"ז תקס"ח שם. אוה"ת שם ע' א'רכה ואילך. א'רכז. א'רלה.

(81) תו"ח שם תמ, סע"א ואילך.

(82) בהבא לקמן – ראה תו"א פרשתנו עט, ג-ד. תו"ח שם תמ, א ואילך. אוה"ת שם ע' א'רסב. מאמרי

אדה"ז תקס"ח שם ס"ע תי ואילך. אוה"ת שם ס"ע א'ריא ואילך. ע' א'רכה ואילך. ע' א'רלה ואילך.

(83) ראה תו"א שם עט, ד. תו"ח שם תמ, ב ואילך. אוה"ת שם ע' א'רסב. ועוד.

הי' הענין דהרגש עצמו, וכמ"ש⁸⁴ ויהיו שניהם גו' ולא יתבוששו, וענין החטא הוא שנעשה הרגש עצמו, כמ"ש⁸⁵ ותרא האשה כי טוב העץ למאכל גו'. וזהו שגם כאשר ועבדתם את הוי' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך יכול להיות (וישנו) ענין המחלה, שהו"ע הרגש עצמו, כיון שחטא עץ הדעת פעל על כולם, גם על צדיקים, וגם על צדיקים גמורים, וכמארז"ל⁸⁶ ד' מתו בעטיו של נחש, שהם צדיקים היותר גדולים, שסיבת מיתתם אינה אלא בגלל חטא עה"ד, ולכן, גם בצדיקים גמורים שייך הענין דהרגש עצמו, וכידוע⁸⁷ שאפילו צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים, אינו בטל במציאות לגמרי אלא הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו, יש מי שאוהב, ולא יגיע למעלת דביקותו בה' כמו שהיתה נשמתו קודם ירידתה למטה. ועאכו"כ בנוגע לבינונים ואלה שלמטה מזה, שאצלם בודאי ישנו הענין דהרגש עצמו. והסרת המחלה דהרגש עצמו אינה יכולה להיות ע"י עבודת האדם בכח עצמו, כי אם ע"י המשכה נעלית ביותר, ועז"נ והסירות דייקא, בלשון נוכח, שקאי על עצמות ומהות א"ס ב"ה כנ"ל.

וכל ענינים אלה נמשכים גם בגשמיות, הן בנוגע למזונא רויחא, שעז"נ וברך את לחמך ואת מימך, הן בנוגע לחיי, שעז"נ והסירותי מחלה מקרבך, ומוסיף את מספר ימך אמלא, והן בנוגע לבני, שעז"נ לא תהי' משכלה ועקרה בארצך. וכל זה נעשה הכנה לענין כניסת הארץ (שעל זה מדובר בהמשך הכתובים⁸⁸), כן תהי' לנו במהרה בימינו ע"י משיח צדקנו⁸⁹.

(84) בראשית ב, כה.

(85) שם ג, ו.

(86) שבת נה, ב. ב"ב יז, א. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 132 ואילך.

(87) ראה גם תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך).

(88) בפסוקים כז-לא.

(89) חסר אריכות הדברים בסיום המאמר (המו"ל).

המשכה

בגשמיות:

הכנה לכניסה

לארץ

כל הענינים

נמשכים גם

כפשוטם בבני,

חיי ומזוני

רויחי, כהכנה

לכניסה לארץ

— כן תהיה

לנו.

הוא: התביעה היא הן „על כל דבר פשע” – כאשר מישהו פושע ומועל ר”ל בשליחותו בעולם הזה, והן „על כל אבדה” – כאשר יש כאן רק ענין של „אבדה וחסרון”, כאשר היהודי אינו עושה כל מה שהיה ביכולתו לעשות, ולפיכך הולכים לאיבוד ר”ל חלק מכוחות הנפש האלקית [וארבעת הפרטים – „על שור על חמור על שה על שלמה” הם ארבעה סוגים של נפש הבהמית המביאים ל”כל דבר פשע... אבדה”].

ועל כל התביעות הללו (על כל דבר פשע... על כל אבדה”) עונה היהודי („אשר יאמר”) „כי הוא זה” – שיש לתבוע ממנו רק את „זה” – מקצת מן הדברים הוא רק מודה במקצת, כאמור לעיל.

ד. השבועה מוסיפה כוחות אך גם מסכנת

ההלכה היא, שמודה במקצת חייב בשבועה. רק ע”י שבועה מאמינים לו על החלק שהוא אינו מודה בו. משמעות הדברים בעבודה הרוחנית היא:

כיוון שהוא כבר נכשל, ונכנס ב”מקצת” לרשות היצר, הוא זקוק לתוספת כח כדי להישמר מליפול שוב ברשותו (ואפילו לא מתוך אי רצון להיות „ומודה ועזב ירוחם”²⁰). לפיכך משביעים אותו – שבועה מלשון

שורבנ²¹ – מזינים ומשביעים (שי”ן שמאלית) אותו בכוחות נעלים יותר²², שחלקו הנותר יישאר בקדושה.

אך ידועה²² חומרתה של שבועה – על-ידי שבועה מסתכנים: אם אין משתמשים כראוי בכוחות הנוספים, הרי לא תחסר לו התוספת בלבד, אלא מגיע לו עונש, שכוחות נעלים מכוחותיו הולכים לאיבוד ר”ל. זוהי הסיבה לכך שחז”ל²³ מזהירים כל-כך שלא להישבע במקום שניתן להסתדר בלעדיה, אפילו כאשר „נשבע באמת”. לכך ממשיכה הגמרא ואומרת, שקיימת העצה של „נוקקין לנתבע תחילה”, שעל-ידי כך נפטרים משבועה – וזאת כאשר טוענים ש”קא זילי נכסי” (= הוולו נכסין).

ה. בכייתו של רבן יוחנן בן-זכאי

הדברים יובנו על-ידי הסבר הסיפור שבגמרא²⁴ על ר’ יוחנן בן-זכאי, שלפני פטירתו בכה ואמר, שהסיבה לבכייתו היא ש”יש לפני שני דרכים אחת של ג”ע ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה (בתמיהה)”.

וידועה השאלה²⁵: כיצד ייתכן שרבן

(22) שזוהו גם ענין השבועה כפשוטו, שניתוסף עוד ענין, וענין חמור.

(22*) כמו שהאריכו חז”ל – שבועות לט, א. ובכ”מ.

(23) גיטין לה, א. תנחומא ויקרא ז’. תנחומא ובמדב”ר ר”פ מטות. ועוד.

(24) ברכות כח, ב.

(25) לקו”ת ויקרא נ, סע”ד. מסעי צ, ב. מאמר

(מיוסד על מאמר הצ”צ) – לקו”ש [המתורגם] ח”א ע’ 143 ואילך.

(20) משלי כח, יג.

(21) קיצורים והערות לתניא ס”ע נו ואילך. ובכ”מ. וראה לקו”ש [המתורגם] ח”א (ס”ע 36 ואילך) לענין השבועה דמודה במקצת.

הדרושה של הימים ואת הכוחות המתאימים, ההכרחיים למילוי השליחות כראוי, לא פחות ולא יותר.

כאשר יהודי אינו מנצל יום, שעה, או רגע, למילוי שליחותו – אין זה רק פגם, שהוא לא התעלה ככל שהיה ביכולתו, אלא כל רגע ורגע שאינו מנצל למילוי השליחות (גם אם עושים בו דבר טוב אשר איננו חלק מן התפקיד שלו) חסר במילוי התפקיד, והוא מועל ח"ו בשליחותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.²⁸

רבן יוחנן בן-זכאי היה עסוק לגמרי בכל רגע בשליחותו שלו – לימוד התורה, קיום המצוות. הוא היה כל כך שקוע במילוי שליחותו בעולם הזה כראוי²⁹, עד שלא היה לו פנאי לחשוב על הנעשה אתו, ועל מצבו שלו בכלל. שהרי, כיצד יוכל לעצור ולחשוב על עצמו, על דרגתו, כאשר הוא מוכרח לנצל זמן זה למילוי שליחותו!

רק בסמוך לפטירתו, כאשר היה בסוף שליחותו בעולם הזה³⁰, הוא הפסיק³¹ כדי לערוך חשבון צדק (שאם לא עכשיו אימתי) – וזה גרם לבכייתו.

יוחנן בן-זכאי, שהיה מגדולי התנאים, אשר חז"ל מספרים בהרחבה במספר מקומות²⁶ על גדלותו, ובודאי נזהר לחלוטין ב"סור מרע ועשה טוב", יהיה מסופק אם הוא הולך לגן-עדן או לגיהנם?

כן יש להבין: מדוע היה הדבר איכפת לו דוקא סמוך לפטירתו? אמנם, "שני דרכים אחת של גן-עדן ואחת של גיהנם" קשורות לשכר ועונש של הנשמה לאחר הפטירה מן העולם, אך קשה להבין: ברור, שלרבן יוחנן בן-זכאי לא היה אכפת בענין זה השכר והעונש כשלעצמם, אלא אכפת לו אם הוא שרוי במצב של קדושה (ראוי לגן עדן) או להיפך ח"ו – ועל כך יש להצטער כל זמן שמסופקים בכך – לא רק בעת הפטירה, אלא במשך כל החיים.

1. במשך כל חייו היה עסוק במילוי שליחותו

אחד ההסברים לכך הוא²⁷:

על כל יהודי הוטלה שליחות שעליו למלא במשך חייו בעולם הזה. כדי למלא תפקיד זה נתנו לו את הכמות

אדה"ו – נעתק באוה"ת ר"פ פינחס ורד"ה אך בגורל תרכ"ו. ד"ה אל תצר לאדמו"ר האמצעי (ע' 73 (מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' עט). וש"ג). קיצורים והערות שם ע' מו"ז. רד"ה אשרנו תרפ"ח ותרצ"ו (בסה"מ קנט' ח"ב). ועוד. וראה מפרשי הע"י שם.

(26) ראה לדוגמא: סוכה כח, א. ר"ה לא, סע"ב. ועוד. הובא כמה מהם (ברוב) במקומות שציינו בהערה הקודמת.

(27) ראה עוד ביאורים במקומות הנ"ל.

(28) ראה זהר שצויין לקמן הערה 42. (29) להעיר מקיצורים והערות שם: כשה' בחיים חיותו בכל יום ויום ה' שמח בתכלית .. גברה בו שמחה של מצוה בהמשכת אוא"ס ב"ה ע"י קיום כל מצוה ומצוה כו'.

(30) ראה ע"ד קיצורים והערות שם.

(31) להעיר מסיפור חז"ל (שבת ל, ב) ע"ד אופן פטירת דוד, רבה בר נחמני (ב"מ פו, א) – שרק כשהגיע עת פטירתם ה' יכול מלאך המות להפסיקם מגירסתם.

ז. הסיבה לכשלון בעבודת ה' היא הרגשת מציאות עצמית, כרמוז בפסוקים

אופן כזה של מילוי שליחות, כאשר אין האדם חושב על עצמו אלא על שליחותו, הוא ענין מהותי בעבודת ה', הנדרש מכל יהודי. יש לומר שדבר זה רמוז בהסבר הפנימי לפסוקים שבפרשתנו המובאים להלן: לאחר המילים „ועבדתם את ה' אלקיכם...”³², הכוללים את העבודה באופן כללי (הן עבודה מאהבה³³ – „דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא” (= שאין עבודה כעבודת האהבה)³⁴, והן העבודה של יראה – עבודת עבד³⁵), ממשיך הפסוק³⁶ ואומר: „לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימין אמלא”:

המשמעות של „משכלה ועקרה” בעבודה הרוחנית היא, שלעבודה (של אהבה ויראה כו'), אין קיום ותוצאות, והסיבה לכך היא: „בארצך”³⁷ – מלשון רצון³⁸: כאשר יש ליהודי רצון עצמי³⁹, שביעות רצון מעבודתו, המוכיחה על

הרגשה של מציאות עצמית – הוא חש שהוא עובד ה', שיש לו אהבה ויראה כו'⁴⁰ – זה עלול לגרום לכשלון ח'.

כלומר, בתחילה העבודה היא מדודה ומוגבלת לפי שביעות רצונו מעבודתו. אח"כ מביא הדבר לידי כך שהוא מבחין בין עבודה אחת לאחרת: עבודה שהוא נהנה ממנה הוא מוכן לבצע, אך לא עבודה אחרת⁴¹ עד שהוא יורד מדרגתו. והעצה הניתנת כדי ש„לא תהיה...”⁴², היא: „את מספר ימין אמלא”: כאשר יהודי ישים לב ש„ימים יוצרו”⁴², שנקבע לו מספר מסויים של ימים שבהם עליו למלא את שליחותו בעולם הזה, וכל רגע שהוא משתמש בו לדבר אחר הרי הוא משנה ומועל בשליחות של מלך מלכי המלכים הקב"ה, – הרי אז הוא מזדעזע ומאבד את הרגשת המציאות העצמית⁴³. הוא שקוע כל כך במילוי שליחותו, עד שאין הוא חש, שהוא הממלא את שליחות ה' – רק השליחות עצמה מורגשת בו.

יותר מכך: כאשר מנסים להזכיר לו על „ארצך” (על מצבו הרוחני), הוא עונה בשברון לב: מה לי ולרצון או

(32) כג, כה.

(33) שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות כו' (תניא פמ"א – גז, א).

(34) ראה זח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. וראה בארוכה קונט' העבודה פ"א, פ"ג ואילך.

(35) תניא שם (גז, סע"ב ואילך). וראה קונט' העבודה פ"ב.

(36) שם, כו. וראה בארוכה (בהבא לקמן) ד"ה לא תהי' משכלה – תו"א, תו"ח ואוה"ת בפרשתנו.

(37) תו"א שם עט, א. אוה"ת שם ע' א'רנה. – ושם נת' באו"א מהמבואר בפנים.

(38) ב"ד פ"ה, ח ובמ"כ שם.

(39) דלא כמחז"ל (אבות פ"ב מ"ד) בטל רצונך כו', או עכ"פ עשה רצונך כרצונו.

(40) ראה תו"א שם עח, סע"ד. תו"ח שם תלא, א. אוה"ת שם (בריש העמוד).

(41) ראה תו"א שם עט, א. אוה"ת שם ס"ע א'רנו.

(42) תהלים קלט, טז. וראה זח"א רכד, א. תו"ח שם פ"ז ואילך. וראה תו"א שם, ב"ג. אוה"ת שם ס"ע א'רסא ואילך. ועוד.

(43) להעיר מלקו"ת מסעי שם (ועוד): לא הי' יודע ריב"ז אם נתפעל באו"ר מאחר שלא הרגיש כלל כו'.

(44) להעיר מהמבואר (ד"ה ויכענו עמי תרנ"א.

פטורים מן השבועה של „מודה במקצת“:

השנים והכוחות שנותן ה' ליהודי כדי למלא את שליחותו בעולם הזה, הם נכסי היהודי. כאשר מגיע היהודי להתבטלות מוחלטת, שבכל מציאותו הוא רק שליח של ה', כאשר כל זמנו וכוחותיו תפוסים במילוי שליחותו של ה' – לעשות לו ית' דירה בתחתונים, אין לו פנאי כדי „ללכת ל„דין-תורה“ עם היצר הרע“,

כי אם הוא ישתמש בכוחותיו ובזמנו להתדיינות עם היצר הרע הרי יהיו „זילי נכסי“⁴⁷ – הזמן והכוחות שניתנו לו מאת ה' יעשו „זולים“ – בלתי מנוצלים לדברים היקרים ביותר (קיום תורה ומצוות) –

לפיכך מקבלים את טענתו ופותרים אותו משבועה, כי אז הוא בודאי לא יפול לרשותו של היצר ח"ו, כי אם להיפך: יתקיים הענין של „את מספר ימיך אמלא“ – גם מה שהוא הפסיד לפני כן, יתמלא ויושלם.

(משיחות ש"פ משפטים תשט"ו,

ד"ה לא תהי' משכלה, תשי"ב)

⁴⁷ (להעיר מפ' הב' ברש"י (ב"ק שם) ב„זילי נכסי“ – „שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו כו").

תענוג⁴⁴ הרי „ימים יוצרו“ וצריך לעמוד על המשמר כדי ששום רגע לא יאבד, ולא לחשוב על ה„דרגה“.

וכאשר יהודי מגיע להתמסרות מוחלטת והתבטלות בכל מהותו לה' ולשליחותו, מתקיימת ההבטחה של „את מספר ימיך אמלא“: אף אם היו ימים שבהם הוא לא מלא את שליחותו, או אף אם עשה בהם את ההיפך ר"ל, הרי „את מספר ימיך אמלא“ (ולא נאמר מי) – הקב"ה בעצמותו, הנעלה מכל שם ומכל ענין של פגם, מבטיח⁴⁵ שהוא ימלא וישלים את הימים החסרים, וכל ימיו יהיו שלמים⁴⁶.

ח. ההסבר להלכה במקרה שהוזלו נכסיו

זהו ההסבר הפנימי להלכה, שבמקרה של „קא זילי נכסי“ (= הוזלו נכסיו)

החלצו תרנ"ג סי"ג (סה"מ תרנ"ט ע' סג"סד)) דלגבי גדולת ורוממות א"ס ב"ה גם העבודה האמיתית דצ"ג היא כלא ממש ואדרבה כחטא יחשב כו'.

⁴⁵ ע"ד המבואר באוה"ת (פרשתנו ד"ה ועבדתם – ע' א'ר"ט ואילך) לענין „הסירותי גו“ (שנאמר בפסוק שלפנ"ו).

⁴⁶ (להעיר מד"ה ויכנעו שם, שע"י המרידות כו' (ע"ז שעבודתו כמו חטא יחשב כו') מעורר הרחמים והקירוב שמצד העצמות ממש (שמשם נמשך סליחת עונות כו').

שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ה אדר ה'תשי"ב – בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה לא תהי' משכלה גו'.

[אחרי המאמר – צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לומר "לחיים"].

ב. נתבאר בארוכה בהמאמר שתורת החסידות דורשת שהאדם יעשה בתוכו "בית ולד", שתוכנו בעבודה הו"ע להתפעלות שכלית, ולאח"ז תהי' גם "לידת הולד", שזהו"ע ההמשכה בהתגלות בלב: וביחד עם זה תובעים ממנו העדר שביעות הרצון מעבודתו, מצד גודל טירדתו ("די פאַריאַגטקייט") במילוי השליחות.

ולכאורה: כיון שנדמה לנו – וכך היא האמת – שענינים האמורים הם נעלים ונפלאים ביותר ("געוואָלדיקע ענינים") – כיצד יתכן לדרוש ולתבוע את הדבר מכאו"א מישראל?!

– כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שאביו הרבי נ"ע אמר לו שלפעמים שבע רצון הוא מזה שסובל מכאב בטן וצריך לילך לפנות, כי, בהיותו במקום שע"פ דין פטור הוא מכל עניני העבודה, ביכלתו אז לפוש לרגע מיגיעתו וטרדתו בעבודת ה', "אָפּכאַפּן דעם אָטעם און קומען צו זיך".

ואם הדברים אמורים אפילו בנוגע לצדיקים ונשיאי ישראל – לאנשים כערכנו – בודאי ובודאי קשה ביותר, "א געוואָ לדיקע זאך", שתהי' היגיעה והטירדה בעבודה בתמידות, עד כדי כך שלא יהי' מקום לשביעות רצון!

ונשאלת איפוא השאלה – כיצד יש לכאו"א מישראל הכח על ענין נעלה כזה?!

והמענה לזה – שגם ענינים נעלים ביותר שייכים לכאו"א מישראל – מצד הכחות שנותנים לו מלמעלה.

וענין זה (הכח שנותנים מלמעלה לעבודתם של ישראל) מודגש בהפרשיות שקורין בתורה בשבת זו, כדלקמן.

ג. בפרשת שקלים כתיב "זה יתנו גו' מחצית השקל", "כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה . . . והראהו למשה, ואמר לו זה יתנו, כזה יתנו".

והענין בזה:

ה"מטבע של אש" שהראה הקב"ה למשה מהוה נתינת-כח לבנ"י שיוכלו גם הם ליתן מחצית השקל. וע"ד מ"ש "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה (שזהו הפירוש ד"דבריו", "חוקיו ומשפטיו", שהוא בעצמו מקיימם, וכמארז"ל "הקב"ה מניח תפילין") הוא אומר לישראל לעשות", היינו, ש"הוא עושה" מהוה נתינת-כח "לישראל לעשות".

זאת ועוד: ממ"ש "זה יתנו", "כזה יתנו", כמו ה"מטבע של אש" (מטבע שלמעלה) שהראה הקב"ה למשה, היינו, שהמחצית השקל שנותן יהודי הוא "כזה", כמו ה"מטבע של אש" – מובן, שע"ז שיהודי נותן "מחצית השקל", פועל הוא שנעשה הענין ד"מטבע של אש" למעלה, כי, באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא".

ונמצא, שבזה שהראה הקב"ה למשה מטבע של אש ישנם שני ענינים:

המטבע של אש היא – לכל לראש – נתינת-כח מלמעלה לעבודתם של ישראל בנתינת מחצית השקל, היינו, שהמטבע של אש היא בבחינת אתערותא דלעילא שמעוררת את האתערותא דלתתא דנתינת מחצית השקל;

ועי' נעשה עוד ענין – שיש בכחה של האתערותא דלתתא לפעול אתערותא דלעילא, היינו, שנתינת מחצית השקל למטה פועלת הענין ד"מטבע של אש" למעלה.

וכיון שישנו הענין דאתערותא דלעילא – שוב לא יפלא שבכחם של בנ"י לפעול כל העבודות הנדרשות מהם.

ד. ענין זה (הנתינת כח מלמעלה על העבודה) מודגש גם בפרשת השבוע – פרשת משפטים:

על הפסוק (בפרשתנו) "אם כסף תלוה" – אמרו חז"ל: "כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מזה כו", היינו, שהפסוק "אם כסף תלוה" הוא מצוה וחובה.

וע"פ דרשת חז"ל הנ"ל (ס"ג) "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות", מובן, שגם הקב"ה בעצמו מקיים את הציווי "אם כסף תלוה גו".

וביאור הענין:

תוכן הענין דהלואה ("אם כסף תלוה") הוא – שנותנים למישהו כסף למרות שאין זה מגיע לו (שכן, הלואה אינו נותן (אל המלוה) דבר תמורת ההלואה); אבל לאידך גיסא – אין זו מתנה, אלא הלואה מתחייב להחזיר את ההלואה (כעבור זמן).

ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – שהקב"ה נותן ליהודי ענינים וכחות אע"פ שהיהודי אינו נותן (להקב"ה) דבר תמורתם; אבל ביחד עם זה דורש הקב"ה, שהיהודי ינצל כל הענינים והכחות שניתנו לו מאת הקב"ה כדי למלאות את שליחותו (של הקב"ה), ולהחזיר את ה"הלואה" ב"חוקיו ומשפטיו" של הקב"ה.

ה. ובפרטיות יותר מצינו במסירת דבר על מנת להחזיר (לפי תנאים הנ"ל ס"ד) – שני אופנים: שאלה והלואה.

והחילוק ביניהם: בשאלה – חייב השואל להחזיר (אל המשאל) אותו הדבר ששאל ממנו, לפי שהדבר (ששאל) אינו הופך להיות שלו; ואילו "מלוה" – להוצאה ניתנה, כלומר, ההלואה שייכת לחלוטין אל הלואה, ויכול להשתמש בה בשביל כל צרכיו.

וטעם הדבר שהנתינת כח של הקב"ה לבנ"י – "כסף תלוה" (כנ"ל ס"ד) – נקראת בשם הלואה (ולא שאלה), הוא, לפי שכח זה (שניתן לבנ"י מאת הקב"ה) יכולים הם לנצל כדי לפעול בענינים שלהם, אפילו כאשר המדובר בנוגע לענינים נמוכים, ע"ד ובדוגמת הלואה – ש"מלוה להוצאה ניתנה".

ו. וביאור הענין בנוגע לפועל, ובפרט בנוגע ללימוד תורת החסידות:

ישנם כאלה הסוברים שללימוד תורת החסידות צריך האדם להמתין תחילה עד שיהי' נזהר בתכלית

אפילו בדקדוק קל של דברי סופרים ובהידור מצוה, ורק אז יוכל ללמוד חסידות. כל זמן שחושש הוא אשר עדיין לא הגיע לדרגה זו, מה גם ("ווער רעדט נאך") אם יודע, אשר עלול הוא, לעתים, להכשל בהידור מצוה ובדקדוק קל של דברי סופרים, וכל שכן אם הוא נכשל אפילו בדבר שהוא מדרבנן, ולפעמים אפילו בדבר שהוא מדאורייתא (הן בענין של "קום ועשה" והן בענין של "שב ואל תעשה"), אזי – טוען הוא – אינו יכול להתעסק בלימוד החסידות ובעבודת התפלה, ובכלל בענינים נעלים!...

והמענה לזה – "מלוה להוצאה ניתנה":

מבלי הבט על גודל מעלתה של תורת החסידות – כידוע שרבינו הזקן המשילה לאבן טובה הנמצאת בכתר המלך אשר בלעדי' מתבטלת מציאותו של כל הכתר ("דער גאָ נצער כתר איז קיין כתר ניט") – מ"מ, הרשות נתונה לכא"א מישראל לקחת את כתר המלך ולנצלו בשביל הענינים שלו.

ולפיכך תובעים מאת כא"א מישראל – שמבלי הבט על גודל פחיתות מעמדו ומצבו, לא יחסיר אפילו יום אחד את השיעור שלו בתורת החסידות, ואפילו ביום זה גופא שבו נכשל ח"ו בדאורייתא (הן בענין ד"קום ועשה" והן בענין ד"שב ואל תעשה") – הרי גם ביום זה לא יחסיר את שיעורו בלימוד החסידות, ולא רק בענין של "עבודה", אלא אפילו בענין של "השכלה" באלקות, ואפילו ענין כזה (בהשכלה) שמצד רום עומקו אינו יודע כלל כיצד "להורידו" אליו ("אַראָפּצוטראָגן צו זיך")!

ז. והנה, טעם הדבר שהקב"ה נותן לבנ"י כח זה (שבבחי' "כסף תלוה") – נתבאר בהמשך הכתוב: ("אם כסף תלוה) את עמי", כדרשת חז"ל עה"פ – "עמי ונכרי עמי קודם".

ובהקדמה – שמזה שיש צורך להדגיש ש"עמי קודם", מובן, שקיימת נתינת מקום לומר גם באופן אחר, ואעפ"כ, המסקנא היא, ש"עמי קודם".

ומזה מובן שהנתינת כח מאת הקב"ה המרומזת בפסוק "אם כסף תלוה את עמי גו'" – נמשכת ובאה ממדרגה כזאת אשר לגבי' עבודת הנבראים אינה תופסת מקום (שלכן יכול להיות גם באופן אחר), שזוהי בחינת "אדון יחיד שרש השרשים".

וכדאיתא במדרש "איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה אלו (מעשיהן של צדיקים), אם במעשה אלו (מעשיהן של רשעים), כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים", אשר הסיבה לכך ש"איני יודע באיזה מהם חפץ" וצריך להיות לימוד מיוחד (מהפסוק "וירא אלקים גו'") ש"במעשיהן של צדיקים חפץ", היא, בגלל שבמדרגה זו (ד"אדון יחיד שרש השרשים") ישנה נתינת מקום גם על ענין הפכי ("מעשיהן של רשעים"), אלא, שמצד הבחירה העצמית שבחר הקב"ה בנשמות ישראל – "עמי קודם".

ועל זה נאמר "הלא אח עשו ליעקב נאום ה' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי": כיון שלגבי מדרגה זו מעשה התחתונים אינו תופס מקום, לכן "הלא אח עשו ליעקב", שעשו ויעקב שניהם שוים. ואעפ"כ, מצד הבחירה ואהבה עצמית – "ואוהב את יעקב" דוקא.

וענין זה מרומז גם בלשון הכתוב – "אם כסף תלוה":

"כסף" רומז על ענין האהבה – כידוע ש"כסף" הוא מלשון "נכסוף נכספתה לבית אביך". ודוגמתו

בנדו"ד, שהמלוה – הנתינת כח – מאת הקב"ה ("תלוה את עמי") אינה באה בגלל עבודת האדם, כי אם בגלל האהבה עצמית ("כסף") של הקב"ה לבנ"י.

ח. עפ"ז יש לבאר גם המשך הכתוב – ("אם כסף תלוה את עמי) את העני עמך":

מכיון שנתינת כח הנ"ל באה ממקום כזה שמעשה התחתונים אינו נוגע שם – לכן נמשכת ובאה לכאן"א מישראל, כי, העדר העבודה אינו פועל פגם בהמקור שממנו נמשך כח זה.

וזהו מ"ש "את העני עמך" – שמבלי הבט על כך שיהודי זה הוא בבחינת "עני", שמתבונן במעמדו ומצבו ונעשה שבור מכך ("ער איז צעבראכן פון דעם"), ולא עוד, אלא שיש לו אמנם ממה להיות שבור... בכל זאת צריך לדעת, שהכח הנ"ל מלמעלה ("אם כסף תלוה") ניתן גם אליו, שכן, אהבה עצמית ("כסף") מתייחסת אל כל יהודי ("אהבה עצמית דערגרייכט אַלעמען"), גם ליהודי זה "העני". ואדרבה – בגלל היותו עני, הרי ידוע שהקב"ה נמצא ב"לב נשבר ונדכה" דוקא.

ט. וממשיך בכתוב – "לא תהי' לו כנושה":

תוכנו של ציווי זה הוא – "כל הנוגש העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו, עובר בלא תעשה, שנאמר לא תהי' כו", ולא עוד, אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו כו". כלומר, במקרה אשר תביעת החוב מהלוה אינה מועילה בלאו הכי (שהרי "אין לו מה יחזיר לו") ואינה גורמת להלוה אלא לחץ – אסור לתבוע ממנו את החוב.

וע"פ הנ"ל ש"מגיד דבריו ליעקב גו", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – כן הוא הדבר גם למעלה, שכאשר תביעתו של הקב"ה ע"י קו השמאל וע"י יסורים אינה פועלת כלום, הרי לגבי תביעה סתם (ללא תועלת) נאמר "לא תהי' לו כנושה"!

וע"ד מש"נ "על מה תוכו עוד תוסיפו סרה" – כלומר, "מה יועיל הכות אתכם כי לא תוסרו בזה, כי עדיין אחר המכות תוסיפו לחטוא ולא תוסרו ע"י המכות": ולכן, כאשר הקב"ה רואה, שע"י הנהגתו בקו השמאל אינו פועל כלום – יתחיל שוב עם קו הימין, בקירוב בחסד וברחמים בטוב הנראה והנגלה.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

בודאי ישפיע הקב"ה בבני חיי ומזוני רויחא, כמ"ש בפרשתנו "לא תהי' משכלה ועקרה בארצך", שכל אלה שעדיין לא נפקדו – יפקדו בשנה זו בזרעא חייא וקיימא, פרנסה בהרחבה ואריכות ימים.

יזמן משולב מעת אמירת המאמר ד"ה "לא תהיה משכלה" ה'תשי"ב

ש"פ משפטים הי' מאמר ד"ה לא תהי' משכלה, המאמר הי' בלי הקדמות ואמירת לחיים, [כפי שאז נהג כ"ק אד"ש] ומיד כשנכנס ציוה לנגן ניגון ואח"כ התחיל באמירת המאמר. בכה מאוד באמצע אמירתו. אמרו שכרך מטפחת על יד ימין, לא כמו תמיד שכורך על יד שמאל.

בהמאמר התבאר ענין משכלה ועקרה ברוחניות, דיבר על שביעות הרצון מאהוי"ר, והעדר שביעות הרצון הוא ע"י ההתבוננות בענין את מספר ימין אמלא, בענין הזה בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאוד.

כשדיבר על ימים יוצרו הי' זייער שרעקליך, כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה מאוד, והניח ראשו על השולחן ובכה, ביחוד הי' זה בתיבות מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה, כאשר אמר תי' במלך מה"מ הפסיק בבכי, ועבר כמה רגעים והמשיך לומר תי' הקב"ה, המאמר ארך חמישים וחמישה מינוט [=דקות], עד עתה לא הי' עוד מאמר כזה ארוך.

באמצע המאמר (ד"ה לא תהיה גו') בדברו אודות אז מען דארף אויסנוצן יעדער רגע כו' ממלא זיין שליחותו של עצמו"ה [=שצריכים לנצל כל רגע למלא שאת שליחותו של עצמות ומהות] - התחיל לבכות און געיאמערט באופן שלא שמענו מעולם...

סיכום בדא"פ – תוכן המאמר

המאמר מיוסד על הפסוקים בפרשת משפטים:

“וְעַבַּדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֶת יְמִיךָ וְהִסְרְתִי מִכָּלָה מִקֶּרְבְּךָ. לֹא תִהְיֶה מְשַׁכְּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת מִסְפֵּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא.” (שמות כ"ג, כ"ו–כ"ז).

הפסוק עוסק בגמול הניתן לעובד ה', שמתברך בבני – “לא תהיה משכלה ועקרה”, בחיי – “והסירותי מכלה” ו”את מספר ימך אמלא”, ובמזוני – “וברך את לחמך ואת מימך”.

אולם בתיבות “לא תהיה”, מלבד פירושן כברכה וייעוד, ניתן לפרשן גם כציווי: שעל האדם מוטל לוודא שלא תהיה משכלה ועקרה – וזאת על ידי שיהיה “ועבדתם את ה' אלקיכם”.

השפעת עבודת האדם למעלה

תחילה יש להבהיר את מהות העבודה ומשמעותה. לכאורה, עניין העבודה שייך רק במי שהוא חסר ושייך בו עניין ההשלמה; ואילו אצל הקב”ה, שהוא “שלימותא דכולא”, איזו תוספת או שלימות פועלת עבודת האדם? מלבד קושי זה, מצינו גם סתירה בדברי חז”ל: ישנם מאמרים המבארים שאין למצוות משמעות אצל הבורא, ומאידך מבואר שמצוות פועלות תוספת (כביכול) למעלה.

מבואר בספרים, שבדרגה העליונה ביותר – “אדון יחיד שורש השרשים” – אין עניין המצוות נוגע כלל. השפעת מעשי האדם היא רק באותן הדרגות שבהן יש שייכות למציאות זולת ה', אך בדרגות שלמעלה מגדר הבריאה אין שינוי או גרעון ממעשיו, מאחר שאין שם אחיזה למציאות פרטית. ובפרטיות: עיקר פעולת מעשי האדם היא בכלים דאצילות, שהרי הכלי, בניגוד לאור, מתייחס לזולת וכל עניינו התאמת האור אליו, ולכן ניתן בו תוספת או גרעון. ואף שהאור מצד עצמו אינו מתלבש בגדרי הזולת, מכל מקום מאחר שתכליתו להאיר בכלים – נעשה בו גם כן גרעון על ידי מעשי האדם. ורק בדרגת פנימיות הכתר, עתיק, שהוא נעתק ונבדל לגמרי מסדר ההשתלשלות – אין למעשי התחתונים כל השפעה.

אולם לפי זה מתעוררת קושיה: משמעות הפסוק היא שעבודת האדם נוגעת בדרגה העליונה ביותר – בעצמות ומהות. שהרי תחילת הפסוק מדברת בלשון נסתר – “ועבדתם את ה' אלקיכם”, והשכר נמשך מדרגה זו – “וברך את לחמך”; ואילו בהמשך נאמר “והסירותי”, בלשון מדבר. והביאור בזה: “שלישי המדבר” קאי על עצמות ומהות, שכן כל סדר ההשתלשלות נחלק בכללות לשניים – אורות וכלים, ממלא וסובב, אור לעצמו ואור לזולתו – ואילו עצמות הוא ה”שלישי”. והפסוק מלמד, שאף שעבודת האדם פועלת בפועל בדרגות “ה' אלקיכם”, מכל מקום העבודה נוגעת וחשובה גם אצל עצמות ומהות, עד שממנו עצמו נמשך השכר – “והסירותי מכלה”. והטעם לכך: אף שפרטי העבודה ואופניה אינם “נוגעים” בעצמותו, הרי תוצאת העבודה – בירור הבריות והפיכת החושך לאור – נוגעת לעצמות ומהות וחשובה אצלו.

מהותה של העבודה — "ועבדתם"

"ועבדתם" הוא מלשון עבודת עבד, שעיקרה קבלת עול, והיא ראשית העבודה ועיקרה. ולכן תחילת התפילה בכל יום היא ב"הודו לה", שתוכנה ביטול והתמסרות, מבלי להתחשב במצבו של האדם בשכלו, במידותיו ובדעותיו.

ומלבד זאת יש ב"ועבדתם" משמעות נוספת — עבודת התפילה, כדרשת חז"ל: "איזו היא עבודה שבלב — זו תפילה". ולפיכך, נוסף על העבודה מראה (קבלת עול), ישנה העבודה מאהבה, שהיא עיקר עניין התפילה. תפקידה של התפילה הוא לחבר את הנשמה עם הקב"ה, וכן לברר ולזכך את הנפש הבהמית. ושני עניינים אלו נעשים דווקא על ידי אהבה, שכן בכוחה לברר את הנפש הבהמית, ודווקא על ידי הבירור נעשה החיבור האמיתי של הנשמה עם הבורא. ועוד טעם בזה: מעלת הטרחה והיגיעה שבבירור הנפש הבהמית, הקיימת בעיקר בעבודת האהבה הדורשת יגיעה רבה, בניגוד ליראה שיש שהיא טבעית ואינה דורשת יגיעה.

"לא תהיה משכלה ועקרה"

כדי שעבודת ה' באהבה ויראה תהיה בשלמות, יש לוודא שלא תהיה משכלה ועקרה. עקרה היא אשה שאין לה ולדות, בין מפני שאין לה רחם ובין שיש לה ואינו מפתח ולד. ובעבודת האדם, הרחם הוא ההתפעלות השכלית — ההתעוררות הנוצרת במוח על ידי ההתבוננות, שממנה נולדות לאחר מכן המידות שבלב בגילוי.

וישנם בני אדם שאף שמתבוננים כראוי, אין מתעוררת בהם התפעלות, לא בשכל ולא במידות, מפני שהם מלאים ברצונות אישיים — ואפילו רצונות של הנפש האלוקית — המונעים מהם להיות כלי לקבל את ההתבוננות ולהוליד מידות. ויש מי שאין אצלו מניעה מצד הכלי, אך אינו מוליד מפני שחסר לו כוח האין-סוף הדרוש להולדה, והסיוע לכך בא מתורה ומצוות, ומהזזה עצמית הנדרשת מן האדם לפחות פעם בשנה. ולאחר הולדת המידות, יש להיזהר שלא יהיה "משכלה" — שיוולד וקובר.

"בארצך"

לאחר שעבודתו הכללית היא בשלמות, על האדם להישמר משביעות רצון מעבודתו, שאם לא כן עלול להיות "משכלה". וזהו "משכלה בארצך" — ארץ מלשון רצון: שביעות רצון מעידה שעבודתו עדיין קשורה לרצונותיו, ולכן היא משביעה אותם.

והעצה לכך היא לזכור שימיו קצובים, ולכל רגע יש שליחות ותפקיד. ממילא אין לו אפשרות ואף לא היתר להתבונן במעלותיו ובהישגיו, ולכן אינו בא לידי שביעות רצון. וזהו הביאור בדברי רבי יוחנן בן זכאי, שאמר קודם פטירתו "איני יודע באיזו דרך מוליכים אותי" — ללמד שכל ימי חייו היה שקוע לגמרי במילוי שליחותו, ולא הרהר כלל במעמדו ודרגתו; ורק ברגעים שלפני הסתלקותו ערך חשבון על מצבו.

“והסירותי מחלה” — “את מספר ימיך אמלא”

אדם העושה את תפקידו בכל כוחו, ייתכן שבכל זאת החסיר ימים ורגעים, ועודנו נאבק ב“מחלה” — מחלת הרגש עצמו המביאה לידי שביעות רצון, הקיימת אפילו אצל צדיקים גדולים. על כך באות הברכות: “את מספר ימיך אמלא” ו“והסירותי מחלה מקרבך” — ש“שלישי המדבר”, עצמות ומהות, משלים את הימים החסרים והופכם למאירים (“מספר” מלשון ספיר), ולא עוד אלא שבכוח העצמות גם מסיר ומבטל את מחלת הרגש עצמו.

לזכות
כ"ק אדמו"ר שליט"א
מלך המשיח

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

• • •

הלימוד העיון והשינון בחוברת זו לע"נ
הת' שמואל גרשון ז"ל מייזליש
נלב"ע כ"ט שבט ה'תשמ"א

•

ולע"נ משפיע הישיבה הרה"ת
אברהם בן ציון ז"ל מייזליש
נלב"ע י"ג טבת ה'תשע"ה
ת.ג.צ.ב.ה.

והקיצו ורננו שוכני עפר, והם בתוכם,
בהתגלות כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח, תיכף ומיד ממש